

УДК 330.33:330.834:330.837

Миронович Ю.А., Липко Н.М. ©

Львівський національний університет імені Івана Франка

**ВПЛИВ ДІЛОВОГО ПОЛІТИЧНОГО ЦИКЛУ НА
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ РІВНОВАГУ УКРАЇНИ**

У статті розкрито взаємозв'язок між діловим політичним циклом та зовнішньоекономічною рівновагою (рівновагою платіжного балансу). Автори надають розгорнуте пояснення основних аспектів теорії ділового політичного циклу, зовнішньоекономічної рівноваги. Аналіз впливу політичного бізнес-циклу на стан платіжного балансу здійснено на прикладі України.

Ключові слова: діловий політичний цикл, зовнішньоекономічна рівновага, рівновага платіжного балансу, опортуністична теорія, поточний рахунок, рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій, мобільність капіталу.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується нестабільністю та циклічністю. В останні роки ця циклічність носить яскраво виражений характер. Притаманно це як високорозвиненим країнам, так і решті світу, в тому числі й Україні, де на зміну економічному зростанню 2004-2007 років прийшла криза 2008-2010 років.

Однією із причин циклічності дослідники визначають такий екзогенний фактор, як політичний процес у країні. Для України ця проблема є дуже актуальною, адже за останні десять років (2001-2010) в державі відбулося п'ять виборчих кампаній. Тому існує необхідність дослідити вплив політичних процесів на економічне відтворення в державі.

Зважаючи на ступінь відкритості національної економіки та її чутливість до змін світової кон'юнктури, особливо важливо дослідити вплив ділового політичного циклу на стан зовнішньої рівноваги (платіжного балансу). Адже, останній є вагомим чинником, що визначає перебіг соціально-економічних процесів у державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми ділового політичного циклу займався цілий ряд вчених – як іноземних, так і вітчизняних. Серед дослідників можна виокремити В. Нордгауза, Д. Гібса, А. Цукермана, К. Рогова, А. Алесіну, А. Зібберта, Т. Мельцера, Г. Табелліні тощо.

Питання зовнішньоекономічної рівноваги цікавили вчених чи не з початків зародження класичної економічної думки. Даний об'єкт дослідження згадувався у працях Л. Вальраса, В. Паретто, М. Фрідмана, Д. Кейнса тощо. Найбільш ґрунтовними в даній галузі були праці наступних вчених: Д. Міда, Р. Манделла, А. Флемінга, Р. Дорнбуша, Т. Свон, В. Салтера та ін.

У рамках вивчення рівноваги платіжного балансу та ділового політичного

циклу, певна увага приділялася їхньому взаємозв'язку. Однак, його аналіз все ж залишає багато невирішених проблем. Особливо це стосується економічних систем з неусталеною господарською системою, що ставиться за мету вирішити в даній статті.

Метою статті є виявлення та аналіз зв'язку між діловим політичним циклом та станом платіжного балансу України. Для досягнення поставленої мети мають бути виконані наступні завдання: аналіз теоретичних концепцій ділового політичного циклу; характеристика даного циклу в Україні; дослідження впливу циклічності на стан платіжного балансу держави.

Виклад основного матеріалу

Циклічні коливання в економічному відтворенні зумовлені низкою зовнішніх та внутрішніх факторів. Існує декілька підходів до трактування цього явища. Зокрема, прихильники екзогенних теорій (В. Нордгауз, Д. Гібс, А. Цукерман, К. Рогов, А. Алесіна та ін.) стверджують, що існує тісний зв'язок між економічними коливаннями та політичним процесом в країні. Іншими словами, дані теорії аналізують, як ідеологічна орієнтація та діяльність уряду, свідомість електорату, компетенція політичних партій, дата проведення виборів, змагання між політичними партіями впливають на макроекономічну політику уряду, безробіття, інфляцію, економічне зростання [3,6,10].

Зокрема, їх увагу привертає теорія *ділового політичного циклу* – теорія, яка вважає електоральний цикл причиною появи реальних ділових циклів. В загальному, теорія політичних бізнес-циклів в якості основних причин розглядає відмінності в економічних політиках, які проводять ті чи інші політичні партії, а також опортуністичну поведінку окремих політичних діячів, направлену на максимізацію ймовірності перемоги на виборах і збереження влади.

При виявленні та дослідженні політичних бізнес-циклів використовують річні, а часом і кварталні значення таких макроекономічних показників, як рівень безробіття, рівень інфляції, обсяг трансферних платежів, динаміка ВВП, грошової маси, дефіциту державного бюджету. У даній статті ми розглядаємо показник, що характеризує зовнішньоекономічну рівновагу країни – стан платіжного балансу і, зокрема, поточного рахунку.

Діяльність уряду між виборами підпорядковується певним закономірностям. Рівень його активності у політичній та економічній сферах суттєво коливається у період між виборами. Так, одразу після виборів новий уряд здійснює низку заходів, спрямованих на зміну цілей та масштабів діяльності попереднього уряду. Ці заходи мають особливо радикальний характер, якщо до влади приходять партія, яка знаходилась в опозиції. Новообраний уряд робить спроби скоротити дефіцит державного бюджету, згорнути непопулярні програми попереднього уряду, перебудувати роботу державного апарату. Якщо в результаті виборів при владі залишається правляча партія, то політики намагаються виконати, хоча б частково, передвиборчі обіцянки. Однак згодом їх активність знижується до тих пір, поки зменшення популярності нового уряду не досягне критичного рівня. Із наближенням

наступних виборів активність уряду зростає. Політики штучно створюють незвичайно сприятливі економічні умови перед виборами з надією, що виборці віддячать політичним партіям і політикам, які перебувають при владі, своїми голосами. Це відбувається, незважаючи на погіршення ситуації в економіці відразу після виборів.

У розвитку теорії ділових політичних циклів можна виокремити два підходи: опортуністичний та партійний. Перший, який набув поширення в середині 1970 років використовує традиційні макроекономічні моделі, в яких аналіз проводиться здебільшого використовуючи криву Філіпса (співвідношення між інфляцією та безробіттям). Розвинули такий підхід Нордхауз (1975р.) та Ліндбек (1976р.), вони підкреслювали опортуністичну спрямованість політиків, тобто політичні діячі не надають переваги якійсь конкретній економічній політиці, проте вони обирають ту чи іншу політику, яка б максимізувала їх перемогу на виборах. Таким чином, в економіці виникає циклічний процес: безпосередньо перед виборами спостерігається прискорення темпів економічного зростання і зростання інфляції, а в період після виборів темп інфляції знижується і уповільнюються темпи економічного зростання. Такий економічний цикл, як стверджують автори, не забезпечує економічного зростання, крім того, він може збільшувати середній рівень інфляції без приросту економічного зростання чи скорочення безробіття. Припущення, що електорат є дуже «наївним» і схильний робити систематичні помилки у передбаченнях є важливим недоліком даної моделі.

Інший підхід до аналізу ділових політичних циклів розвинув Д. Гіббс (1977) – це теорія «партійного» ділового циклу. Він дослідив, що ліві при виборі макроекономічної політики меншим «лихом» вважають безробіття, порівняно з інфляцією, а праві партії – навпаки. Отже, циклічні коливання в економіці генеруються зміною правих і лівих урядів, причому наслідки проведеної ними політики спостерігаються протягом усього терміну їх повноважень [6].

Наступний етап розвитку теорій ділових політичних циклів розпочався з середини 80-х років ХХ ст., коли при аналізі даної проблематики економісти застосували елементи теорії раціональних сподівань. Раціональне суспільство обмежує ступінь впливу чиновників і політиків на макроекономічні процеси і ділові цикли в країні. А. Цукірман, Т. Мельтцер (1986), К. Рогоф і А. Зібберт (1988), К. Рогоф (1990), Т. Перссон і Г. Табелліні (1990) розвинули опортуністичну модель на основі раціональних сподівань. А. Алесіна (1987) запропонував раціональну партійну модель [3,7,9].

Уряд може впливати на оцінку суспільством його спроможності і формувати відповідні сподівання у населення, використовуючи фіскальну експансію та інші інструменти певної макрополітики. Він вдається до застосування стимулювальної фіскальної політики, за якої спостерігається значне економічне зростання у поєднанні зі збільшенням дефіциту державного бюджету. Відбуваються значні державні позики на внутрішньому та зовнішньому ринках, зростання грошової маси з водночас підозріло низькими

темпами інфляції, підвищення заробітної плати і пенсій. Така експансія, як правило, виявляється у зростанні соціальних трансфертів для тих прошарків суспільства, які проявляють більшу політичну активність – пенсіонери, студенти, бідні громадяни. Період після виборів, як правило, характеризується скороченням бюджетних видатків, збільшенням бюджетних запозичень і податкових зборів для покриття передвиборчих видатків. Таким чином можна охарактеризувати вплив ділового політичного циклу на фіскальну компоненту економічної системи.

Діловий політичний цикл спостерігається у всіх країнах – і промислово розвинутих із розвинутою демократією, і в країнах, що розвиваються. Однак, за оцінками політичних експертів та економістів, найбільш відчутний руйнівний вплив він виявляє, перш за все, на периферії у бідніших країнах, де невисокий рівень життя переважної більшості населення.

Україна не є винятком. На нашу думку, для України існування ділового політичного циклу пояснює опортуністична теорія, оскільки відмінності у політичних програмах різних партій практично відсутні. В Україні, в умовах незрілої демократії, про конкуренцію ідеологій і стратегій розвитку країни, запропоновану різними політичними партіями мова не йде. Аналіз основних макроекономічних показників, що характеризують ситуацію в Україні у 2000-2010 рр. (табл. 1), дозволяє зробити висновки про наявність ознак ділового політичного циклу, який пояснюється опортуністичною мотивацією політиків.

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники економіки України у 2000-2010 рр.

Рік	Темп зростання реального ВВП, % до попереднього року	ІСЦ, %	Стан поточного рахунку, млн. дол. США	Стан рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій, млн.дол. США	Платіжний баланс, млн. дол. США	Темп зростання видатків бюджету, %	Дефіцит (профіцит) бюджету, млн. грн.
2000	105,9	125,8	1207	-516	571	161,9	3651,5
2001	109,2	106,1	1402	-188	983	106,47	4029
2002	105,2	99,4	3173	-1050	1238	107,12	6994,85
2003	109,6	108,2	2891	247	2185	157,95	-1043,1
2004	112,1	112,3	6909	-4332	2539	141,61	-9133,7
2005	102,7	110,3	2531	8038	10721	142,16	-7645,7
2006	107,3	111,6	-1617	3932	2408	121,32	-3599,3
2007	107,9	116,6	-5918	15776	9421	127,12	-8293,8
2008	102,1	122,3	-12763	9700	-3063	138,58	-9768
2009	85	112,3	-1801	-11925	-13726	100,37	-17037
2010	104,2	109,1	-2884	7914	5030	133,5	-56104,21

Джерело: складено за даними НБУ, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України

Очевидною є циклічність основних макроекономічних індикаторів. При цьому, простежується зв'язок між економічним та політичним циклами. Зважаючи на специфіку ділового політичного циклу в Україні, для нас

найбільш важливим є динаміка такого показника, як видатки державного бюджету, які є інструментом фіскальної політики і які прийнято розглядати як засіб електорального впливу. Динаміка видатків державного бюджету (щорічні темпи зростання) зображена на наступному рисунку.

Рис. 1. Динаміка видатків державного бюджету України у 2000-2010 роках

Аналізуючи рис. 1, ми можемо побачити, що державні видатки зростають у періоди виборчої кампанії. Так, зростання державних видатків в Україні у 2004 році (41,6 %) – перед президентськими виборами не може бути обґрунтоване темпами зростання реального ВВП (12,1%). Основною складовою такого зростання є видатки на соціальний захист. Як вже було зазначено, ці видатки можна розглядати як інструмент електорального впливу. Традиційно вони займають вагомую часту у зведеному бюджеті України, що підтверджує наступна таблиця.

Таблиця 2

Частка видатків на соціальний захист у структурі зведеного бюджету України

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Частка видатків на соціальний захист у зведеному бюджеті, %	23,1	13,5	20,4	22,2	24,3	34,2	29,3	28,1	31,2	33,5	22,8

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

Як свідчать дані табл. 2, у 2004 р. питома вага видатків на соціальний

захист населення перевищила 20%, і в подальшому залишалася близько 30%. Збільшення соціальних видатків у передвиборчий період, як показує практика, дає зворотню динаміку у поствиборчий період. Досвід попередніх українських виборів підтверджує карність популізму. У 2005 р. спостерігалось сповільнення темпів економічного зростання (102,7%) і прискорення інфляції (10,3 %). Зокрема, видатків на соціальний захист провокує пошук відповідних джерел фінансування. Це позначається на зростанні загального державного боргу, коливанні ліквідності в банківській системі, коливанні процентної ставки тощо. Відбувається і приховане фінансування бюджету, зокрема його дефіциту з боку НБУ. Таке фінансування відбувається шляхом випуску ОВДП. Тобто, насправді йдеться про приховану емісію з боку центрального банку країни. Зростання державних видатків також здатне впливати на стан платіжного балансу, що є індикатором зовнішньоекономічної рівноваги. Ще Роберт Мандел у своїх працях довів, що державна політика за різних умов валютного курсу може впливати на стан зовнішньої рівноваги.

Існує два трактування зовнішньої рівноваги – вузьке та широке. У широкому розумінні зовнішня рівновага – це рівновага платіжного балансу країни за певного режиму валютного курсу. Зовнішня рівновага у вузькому значенні – рівновага поточного рахунку платіжного балансу. Стан платіжного балансу піддається впливу цілої низки чинників, як внутрішніх так і зовнішніх. Серед них можна виокремити кон'юнктуру світових ринків, інтенсивність та характер міжнародних потоків капіталу, внутрішню конкурентоспроможність національної економіки тощо. Здатна впливати на стан платіжного балансу і держава засобами макроекономічної політики, зокрема, застосовуючи інструменти фіскальної політики.

Існує два канали, через які фіскальна політика впливає на стан платіжного балансу – через рівень доходу і через рівень ставки процента. Тобто, ми можемо виокремити два ефекти впливу фіскальної політики держави на стан платіжного балансу – ефект доходу та ефект процентної ставки. Відповідно, ці два ефекти впливають на окремі складові платіжного балансу – поточний рахунок та рахунок руху капіталу. Так, наприклад, розширення державних видатків, або зменшення податків приводять до зростання доходу економічних агентів, що, у свою чергу, розширює попит не тільки на вітчизняні, але й на імпортні товари. Відповідно, зростання імпорту погіршує торговий баланс, а отже і стан платіжного балансу загалом. Проведення стримувальної фіскальної політики призводить до протилежного ефекту. У цьому проявляється ефект доходу.

У той же час, додаткові державні видатки передбачають, як правило, збільшення обсягів державних запозичень на внутрішніх фінансових ринках, що викликає підвищення процентної ставки. Більш висока процентна ставка приваблює капітал з-за кордону, поліпшуючи баланс руху капіталу. Це деякою мірою може компенсувати погіршення балансу поточного рахунку платіжного балансу. Натомість обмежувальна фіскальна політика може привести до зменшення процентної ставки, що негативно позначиться на стані платіжного балансу. У цьому проявляється ефект процентної ставки. Тобто, ефект доходу

тракується доволі просто: стимулювальна фіскальна політика негативно впливає на стан платіжного балансу через прибуток. Обмежувальна фіскальна політика здатна чинити позитивний вплив. Підсумковий вплив на стан платіжного балансу залежатиме від поєднання двох згаданих ефектів. В свою чергу, вплив через процентну ставку буде не настільки очевидним і залежатиме від ступеня мобільності капіталу.

При високій мобільності капіталу вищі процентні ставки всередині країни приваблюють капітал з-за кордону, що фінансує дефіцит платіжного балансу. В деяких випадках такий приплив капіталу може призводити до формування навіть надлишку платіжного балансу. За низької мобільності капіталу, приплив іноземного капіталу може бути незначним. Як наслідок, утвориться загальний дефіцит платіжного балансу.

З точки зору контролю над потоками з боку уряду, інтегрованості у світову фінансову систему, чутливості до коливань світової фінансової кон'юнктури, Україну очевидно потрібно трактувати як країну з доволі високим рівнем мобільності капіталу. Так доля чистої інвестиційної позиції (її абсолютного значення, оскільки Україна вважається чистим дебітором) України у ВВП становила більше 28% у 2010-му році. Визначення інвестиційної позиції за трактуванням МВФ наведено нижче. "Чиста інвестиційна позиція країни – це різниця між міжнародними фінансовими активами та пасивами країни, яка може бути позитивною або негативною. Чиста інвестиційна позиція плюс вартість нефінансових активів дорівнює чистій вартості національної економіки" [8, 119].

З іншого боку існують значні обмеження для потоків капіталу: інституційні перешкоди, нестабільна макроекономічна ситуація, негнучкість процентної ставки, соціальна та політична нестабільність, нерозвиненість фінансових ринків тощо. З цієї точки зору мобільність капіталу звичайно незначна, а краще сказати обмежена.

Підсумовуючи, можна сказати, що за рівнем відкритості для міжнародного капіталу та передумовами для його активного залучення, національна економіка є господарською системою з перспективно високим рівнем мобільності капіталу. Однак, внутрішня макроекономічна нестабільність, інституційні бар'єри, політичне та соціальне напруження, нерозвиненість фінансових ринків створюють значні перешкоди для його встановлення. Тому, ступінь мобільності капіталу для вітчизняної економіки можна охарактеризувати як відносно низький. Також необхідно зазначити, щоб підсумковий вплив фіскальної політики на стан платіжного балансу залежатиме і від режиму валютного курсу в країні. В Україні протягом незалежності підтримувався фіксований режим валютного курсу.

Охарактеризувавши ступінь мобільності капіталу та режим валютного курсу, ми можемо перейти до безпосереднього аналізу впливу фіскальної політики на стан платіжного балансу. Спершу розглянемо ефект доходу, тобто вплив збільшення державних видатків на стан поточного рахунку платіжного балансу України.

Як вже було зазначено, ефект доходу передусім проявляється впливом на загальний рівень доходу та підвищення попиту на імпортні товари. Це в свою чергу веде до погіршення стану поточного рахунку. Отже, мова іде про наступний причинно-наслідковий зв'язок: збільшення державних видатків – зростання попиту на імпорт та його обсяги – погіршення стану поточного рахунку. Порівняння видатків державного бюджету, імпорту та стану поточного рахунку наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Порівняння видатків державного бюджету, імпорту та стану поточного рахунку платіжного балансу України

Рік	Видатки державного бюджету, млн. грн.	Імпорт, млн. дол США	Стан поточного рахунку, млн. дол. США
2000	31 154,60	13 956, 553 71	1 207,00
2001	33 170,00	15 775, 092 66	1 402,00
2002	35 530,15	16 976, 834 51	3 173,00
2003	56 120,00	23 020, 771 01	2 891,00
2004	79 471,50	28 996, 030 72	6 909,00
2005	112 975,90	36 141, 094 96	2 531,00
2006	137 063,00	45 034, 491 10	-1 617,00
2007	174 236,00	60 669, 923 00	-5 918,00
2008	241 454,00	85 535, 356 40	-12 763,00
2009	242 357,00	45 435, 559 20	-1 801,00
2010	323 556,20	60 739, 969 30	-2 884,00

Джерело: складено за даними НБУ, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики

Перш за все спостерігається дуже тісна кореляція між видатками державного бюджету та обсягом імпорту (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,86). Це свідчить, якщо не про вплив збільшення доходів на імпорт, то про те, що держава активно впливає на імпорт, а отже і на стан поточного рахунку (найпростіший приклад імпорт енергоносіїв). Тобто, ми можемо зробити припущення про вплив зростання державних видатків на імпорт, що є необхідною передумовою ефекту доходу.

По-друге існує обернений та тісний зв'язок (коефіцієнт кореляції дорівнює -0,67) між державними видатками та станом поточного рахунку. Очевидно, що такий вплив відбувається опосередковано через зростання/спадання обсягів імпорту. Також не слід виключати вплив дефіциту бюджету на стан поточного рахунку, про який йтиметься нижче. Закономірно, що між імпортом та станом поточного рахунку існує тісна обернена залежність. Коефіцієнт кореляції дорівнює -0,87. Зростання обсягів імпорту призводить до відповідного погіршення стану поточного рахунку.

Тобто, можна стверджувати, що теорія підтверджується і стимулювальна фіскальна політика через ефект доходу негативно впливає на стан поточного рахунку. Говорячи про ефект процентної ставки, ми повинні розглянути

ланцюжок видатки державного бюджету, процентна ставка, приплив капіталу в країну (прямі та портфельні іноземні інвестиції) та стан рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій. Взаємозв'язок цих показників наведено у наступній таблиці.

Таблиця 4

**Порівняння видатків державного бюджету, процентної ставки,
іноземних інвестицій та стану фінансового рахунку
платіжного балансу України**

Рік	Видатки державного бюджету, млн. грн.	Процентна ставка, %	Портфельні іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол. США	Стан рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій, млн. дол. США
2000	31 154,60	20,50	3 198,00	3 875,00	-516,00
2001	33 170,00	15,70	2 980,00	4 555,30	-188,00
2002	35 530,15	10,81	3 293,00	5 471,80	-1 050,00
2003	56 120,00	9,75	4 065,00	6 794,40	247,00
2004	79 471,50	11,24	6 391,00	9 047,00	-4 332,00
2005	112 975,90	7,25	9 011,00	16 890,00	8 038,00
2006	137 063,00	9,26	12 861,00	21 607,30	3 687,00
2007	174 236,00	6,71	18 618,00	29 542,70	15 776,00
2008	241 454,00	11,86	17 059,00	35 616,40	9 700,00
2009	242 357,00	12,21	15 567,00	40 053,00	-11 925,00
2010	323 556,20	10,39	20 002,00	44 708,00	7 914,00

Джерело: складено за даними НБУ, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики

Передусім, помітно, що в роки виборчих кампаній і відповідного зростання державних видатків, як правило, погіршується сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій. Спостерігається пряма, однак не досить сильна залежність між державними видатками та станом фінансового рахунку (коефіцієнт кореляції – 0,28). Тобто, збільшення державних видатків позитивно позначається на стані фінансового рахунку. Очевидно, що це відбувається через зростання внутрішньої процентної ставки та відповідного припливу капіталу. Питання полягає у тому чи цей приплив є достатнім для загального збалансування стану платіжного балансу. Тобто, мова іде про гнучкість внутрішньої процентної ставки і роль фінансового рахунку у врівноваженні загального балансу.

Аналізуючи дані про стан платіжного балансу, варто зазначити що за останні шість років фінансовий рахунок вносив більшу лепту у врівноваження загального платіжного балансу. Відбувалося це передусім через зростання імпорту (в першу чергу енергоносіїв) та скорочення експорту, що негативно позначалося на стані платіжного балансу. Натомість капітальні потоки демонстрували відносну стабільність. Лише внаслідок світової економічної кризи держава відчула різке скорочення припливу іноземних інвестицій та,

навіть, їх відтік. Однак, говорячи про вплив фіскальної політики на стан платіжного балансу, ми схильні надавати перевагу саме ефекту доходу, тобто, впливу через поточний рахунок. Пояснюється це низькою гнучкістю внутрішньої процентної ставки та невисоким рівнем кореляції між нею та обсягами державних видатків. Тому варто акцентувати саме на впливі зростання державних видатків на стан поточного рахунку, а отже і платіжного балансу загалом. Хоча цей негативний вплив компенсується припливом капіталу, що водночас не є великою заслугою держави [2, 86]. Тобто, через ефект доходу фіскальна політика сильно впливає на стан поточного рахунку і платіжного балансу. Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій компенсує цей негативний вплив. Однак, ми не схильні це пов'язувати з ефектом процентної ставки, що пояснюється низьким рівнем мобільності капіталу і гнучкості внутрішньої процентної ставки.

Підтвердженням негативного впливу зростання державних видатків на стан поточного рахунку є і кореляція між станом поточного рахунку та дефіцитом/профіцитом державного бюджету. Існує два протилежні погляди на причинно-наслідковий зв'язок між сальдо платіжного балансу та сальдо бюджету. Представники школи платіжного балансу вважають, що саме дефіцит платіжного балансу стає причиною дефіциту бюджету, знецінення грошової одиниці та інфляції. Натомість представники монетарної школи, зокрема, М. Фельдштейн, пояснюють погіршення платіжного балансу значним бюджетним дефіцитом та його монетизацією.

В Україні підтверджуються на практиці аргументи монетарної школи, що пов'язує погіршення поточного рахунку передусім з погіршенням фіскальних показників. У четвертому кварталі 1998 року сальдо бюджету і сальдо поточного рахунку вперше стали додатними з часів незалежності. Стійке додатне сальдо бюджету з'явилося лише з 2000-го року. Таке сальдо підтримувалося до 2004-го року, коли порушення фіскальної дисципліни було зумовлене популістськими заходами в рамках президентської кампанії. Одночасно з погіршенням сальдо бюджету погіршувалося і сальдо поточного рахунку.

“У короткочасному плані сальдо поточного рахунку впливає на сальдо бюджету (аргумент школи платіжного балансу). Однак з часом сальдо бюджету починає впливати на сальдо поточного рахунку (аргумент монетарної школи). Регресійні коефіцієнти показують слабкий вплив сальдо поточного рахунку на сальдо бюджету, тоді як вплив сальдо бюджету на поточний рахунок виглядає набагато виразнішим” [1].

Тобто зв'язок між сальдо державного бюджету та станом поточного рахунку підтверджує тезу про негативний вплив зростання державних видатків, а отже бюджетного дефіциту, на стан платіжного балансу. Це є ще одним аргументом на користь ефекту доходу.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Відповідно до опортуністичної теорії політичного ділового циклу, фіскальна політика є інструментом впливу влади на електоральні настрої

населення. В передвиборчий період уряд збільшує видатки і передусім на соціальні цілі, щоб підвищити власні шанси на перемогу. Зростання державних видатків призводить до негативних економічних наслідків – пришвидшення темпів інфляції, зростання дефіциту державного бюджету, зростання державного боргу тощо. Дані висновки є цілком справедливими для національної економіки України.

Впливає воно і на стан платіжного балансу. Збільшення державних видатків здатне впливати на стан платіжного балансу через ефект доходу та ефект процентної ставки. При цьому ефект доходу (вплив через зростання доходу економічних агентів та погіршення стану поточного рахунку) є доміантним. Ефект доходу також підсилюється впливом сальдо дефіциту державного бюджету на стан поточного рахунку.

Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій компенсує негативний вплив поточного рахунку на загальний баланс. Однак, це не пов'язано зі згадуваним ефектом процентної ставки через низький рівень мобільності капіталу.

Отже, вітчизняний уряд використовує фіскальну політику для впливу на електоральні настрої населення. Це негативно позначається на стані зовнішньоекономічної рівноваги (платіжного балансу). Основним механізмом такого впливу є ефект доходу.

Література

1. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 663 с.
2. Шевчук В. О. Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України. – Львів: Каменяр, 2001.
3. Alesina, A. Political Cycles and the Macroeconomy / A. Alesina, N. Roubini, G. Cohen. – Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1999. – 302 p.
4. Coakley, J. Kulasi, F., Smith, R. The Feldstein–Horioka Puzzle and Capital Mobility: A Review. *International Journal of Finance and Economics*. 1998, 169-188 No. 3 Доступний з: <http://dipeco.economia.unimib.it/ Persone/ Colombo/ finarm/ feldstein-horioka-review.pdf>
5. Cukierman, A. Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government, and the Benefits of Constitution / A. Cukierman, A.A. Meltzer // *Economic Inquiry*. – 1986. – Vol. 24. – P. 367-388.
6. Hibbs D. Political Parties and Macroeconomics Policy / D. Hibbs // *American Political Science Review*. – 1977. – Vol. 71. – P. 1467-1487. Nordhaus, W. The Political Business Cycle / W. Nordhaus // *Review of Economic Studies*. – 1975. – Vol. 42. – P. 169-190.
7. Persson T. Designing Institutions for Monetary Stability / T. Persson, G. Tabellini // *Carnegie- Rocyester Conference Series on Public Policy*. – 1994. – Vol. 39. – P. 58-94.
8. International Monetary Fund. Sixth Edition of the IMF's Balance of Payments and International Investment Position Manual. Доступно з: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>

9. Rogoff, K. Equilibrium Political Budget Cycles / K. Rogoff // American Economic Review. – 1990. – Vol. 80. – P. 21-36.

10. Rogoff, K. Elections and Macroeconomic Police Cycles / K. Rogoff, A. Sibert // Review of Economic Studies.. – 1988. – Vol. 55. – P. 1-16.

11. Tsanacas D., Kasibhatla K., Malindretos J., A Survey of the Monetary Approach to International Finance // Balance of Payment Adjustment: Macro Facets of International Facets Revisited / A. Arize, H. Bonitsis, I. Kallianotis, K. Kasibhatla, and J. Malindretos. – London: Greenwood Press, 2000. – P. 24-30

Summary

Yuriy Myronovych, Nazar Lypko

Ivan Franko National University of Lviv,

Svobody Av., 18. 79008, Lviv, Ukraine

IMPACT OF POLITICAL BUSINESS CYCLE ON UKRAINE'S EXTERNAL BALANCE

Relation between a political business cycle and external balance is considered in the article. The authors provide expanded explanation of the main aspects of the theory of a political business cycle and external balance. Analysis of the impact of political business cycle on external balance is made on Ukraine's example.

Key words: *political business cycle, external balance, capital mobility, opportunistic theory, current account, capital account.*

Рецензент – к.е.н., доцент Минів Р.М.